

Experiences Of Primary School Teachers About Creative Teaching Methods In The Context Of Virtual Education

Batool Sabeh^{1*}, Faezeh Kamyab Hoseini²

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۲۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۱۲

Accepted Date: 2022/06/15

Received Date: 2022/02/01

Abstract

One of the most important concerns of virtual education is the effectiveness of teaching-learning processes. Due to the spread of virtual education and the use of technological tools in the field of education and learning, innovative and creative education has become more important. In particular, virtual education for children in elementary school is facing major challenges in terms of the effectiveness of education and the quality of students' learning. What is important in the education of children in the first grade of elementary school is how to develop the power of reasoning, judgment and discernment in them, through which children learn how to think correctly, make correct decisions and solve their problems in the correct way (Firoozfar, 2015). Solving the challenges and obstacles in this field as well as increasing the skills of teachers in how to use technological and creative tools can, in addition to improving virtual education; Provide children with access to multi-sensory or multimedia education (Morris, 2006), various information sources, virtual interactive environment and other technological facilities according to their cognitive level and needs in the context of virtual space (Shafii Sarostani et al., 2019).). Therefore, like any other type of education, it is important to pay special attention to the discussion of creativity and teaching methods based on it in the context of virtual education in order to provide quality, creative and innovative education by teachers. Despite the fact that most people distinguish virtual education due to its dependence on digital communication and gradually forget the role of the teacher (Bets and Poole, 2008), but without a doubt, just like face-to-face education, in virtual education as well The teaching methods of teachers as the architects of the learners' cognitive structure direct their mental energy and guide their motivation and educational activities, and the teaching methods based on creativity and problem solving are effective in developing their

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian Nasibeh University, Tehran, Iran

*Responsible author:

Email: batoolsabzeh@yahoo.com

2. Master student of primary education, Farhangian Nasibeh University, Tehran, Iran

cognitive organization (Mehrinejad and Sharifi, 2014). From Guilford's (2008) point of view, creative action means learning. He admits that when students deal with cognitive problems, they need to use unusual methods of problem solving, and only then do they attempt to reconstruct the problem (Gilford, 2008). He also states that "children learn the nature of intellectual resources in such a way that they can have control over them". It is possible to help children to increase learning through creativity. This importance can only be achieved through creative teachers in educational processes. Creative teachers are people with divergent thinking, energetic with a supportive, transparent and interactive way, and they believe that in the teaching profession, creative self-improvement precedes the creativity of learners (Aghazadeh, 2018). With the review that the author has done in the field of the subject of the research, there has not been any thoughtful research on the lived experiences of elementary school teachers regarding creative teaching methods, especially in the context of virtual education in the first elementary school; Therefore, the current research seeks to examine the experiences of primary school teachers regarding the use of creative teaching methods and how to use them in the virtual education platform, and finally, based on the teachers' experiences, a framework for the development and application of creative teaching methods. Provide for first grade children. The aim of this study was to investigate the lived experiences of first grade elementary teachers in creative teaching methods in the context of virtual education. Due to the prevalence of virtual education and the use of technological tools in the field of education, growth and creative education has been predicted. In particular, teaching children in primary school faces major challenges in discussing the effectiveness of education and the quality of students. In this study, a qualitative research method with a phenomenological approach was used. The research tool was a semi-structured interview. Data validity was determined using acceptance assessment techniques through researchers 'self-review and reliability by accurately guiding the process of data collection and researchers' alignment. . Data analysis was performed using thematic analysis method. The results showed that creative teaching methods include: presenting a conference by the student, research, brainstorming, field trip (using virtual tours of museums and antiquities), demonstration method, problem solving method, handicraft. Educational tools include: multimedia tools, use of animation, movies, use of play equipment, use of natural materials. Teaching creative techniques including: photography by students, individual and group games, home science trips, storytelling and screen reading; Motivation of teachers in using creative teaching methods includes: maintaining and strengthening the motivation of students in virtual education, creating a happy learning environment in storage, strengthening the sense of self-

learning in students, making the lesson attractive, student participation. Also, the most common problems and difficulties in implementing creative teaching methods included: weakness, reduction of software, the most important facilities, lack of cooperation of parents and structural weakness. Creative teaching methods and techniques, although due to the limitations and implementation problems that we mentioned earlier, it is a difficult thing for teachers, but as we mentioned, the implementation of this type of teaching method ultimately facilitates learning and Increasing the quality of teaching-learning processes. For example, the teachers wrote in their statements: "Whenever a student becomes involved in learning and takes responsibility for learning, especially when playing a role, it makes that learning flow in the students' lives and get deep", "the things that I asked my students as homework were such that they would increase their motivation to learn so that they were completely involved in learning and spent time doing homework they did". Undoubtedly, the use of creative teaching, both in face-to-face and virtual education, has an effective role in enriching learning and its continuity over time, but what is very important in this period of the Corona pandemic is to create a positive perspective and attitude in The first classes are related to the formal education system and institutionalizing important elements such as engaging in the learning process, engaging learning experiences, practicing and developing participation and cooperation and teamwork, and connecting educational goals and content with the realities and everyday issues of life.

Keywords: lived experience, elementary education, creative teaching method, virtual education

تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی

بتول سبزه*^۱، فائزه کامیاب حسینی^۲

چکیده

در این مطالعه، روش پژوهش کیفی با رویکرد پدیدارشناسی مورد استفاده قرار گرفت. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختارمند بود. اعتبار داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های تأییدپذیری از طریق خودبازبینی پژوهش‌گران و اعتمادپذیری با هدایت دقیق جریان جمع‌آوری اطلاعات و هم‌سو سازی پژوهش‌گران تعیین شد. برای تعیین میزان پایایی از آلفای کریپندورف که در آن عدم توافق مشاهده شده و عدم توافق مورد انتظار استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون صورت گرفت. نتایج نشان داد که روش‌های تدریس خلاقانه شامل: ارائه کنفرانس توسط دانش‌آموز، تحقیق، بارش فکری، استفاده از تورهای مجازی، روش نمایش، روش حل مسئله، کار دستی؛ ابزارهای آموزشی شامل: ابزارهای چندرسانه‌ای، استفاده از انیمیشن، فیلم، استفاده از وسایل بازی، استفاده از مواد طبیعی؛ تکنیک‌های خلاقانه تدریس شامل: عکاسی توسط دانش‌آموزان، بازی-های فردی و گروهی، سفر علمی در خانه، قصه‌گویی و پرده‌خوانی؛ انگیزه معلمان در استفاده از روش تدریس خلاق شامل: حفظ و تقویت انگیزه یادگیری دانش‌آموزان در آموزش مجازی، ایجاد فضای شاد آموزش در دوران کرونا، تقویت حس خودآموزی در دانش‌آموزان، جذاب کردن کلاس درس، افزایش مشارکت دانش‌آموزان؛ و همچنین مهم‌ترین چالش و مشکلات معلمان در اجرای شیوه‌های تدریس خلاقانه شامل: ضعف نرم‌افزاری، کاهش تعاملات، کمبود امکانات، عدم همکاری اولیاء و ضعف ساختاری بود.

واژگان کلیدی: تجربه زیسته، آموزش ابتدایی، روش تدریس خلاق، آموزش مجازی

۱. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان نسبیبه، تهران، ایران.

Email: batoolsabzeh@yahoo.com

*نویسنده مسئول:

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان نسبیبه، تهران، ایران.

مقدمه

فناوری‌های یادگیری و یاددهی مبتنی بر کامپیوتر، آموزش مبتنی بر وب، دانشگاه مجازی برخط که در سایه توسعه شبکه‌های گسترده جهانی امکان‌پذیر گشته‌اند، راه را بر ظهور شیوه‌های نوین آموزش هموار ساخته‌اند. بنابراین، امروزه با رشد این فناوری‌ها دیگر یادگیری به همان شیوه معلم-شاگردی مدنظر نیست، بلکه به دنبال یادگیری خلاق با به‌کارگیری شیوه‌های آموزش خلاق هستیم (دلاور و قربانی، ۱۳۹۰). عوامل متعددی توسعه آموزش مجازی را در مدارس با مشکل روبه‌رو کرده است که به‌عنوان موانع توسعه این نوع آموزش محسوب می‌شوند و شناسایی آن‌ها در پیشبرد اهداف یک امر ضروری است. در سال‌های اخیر آموزش مجازی به‌عنوان یکی از کاربردهای مهم فناوری اطلاعات و ارتباطات در جهان و در ایران مطرح فعالیت‌های گسترده‌ای در این راستا آغاز شده است. با توجه به تغییرات سریعی که در محیط پیرامون در حال شکل‌گیری است، اجرای آموزش‌های مجازی به‌منظور ارائه خدمات و فناوری‌های جدید در زمینه تدریس و یادگیری به‌صورت یک نیاز اساسی مطرح شده است (فیروزفر و عالی شیرمرد، ۱۳۹۵). با توجه به این که تأکید برنامه‌ریزی درسی در مقطع ابتدایی از آموزش کمی به کیفی تغییر یافته است. اهمیت موضوعاتی از قبیل شناسایی ابعاد تدریس خلاقانه معلمان و به‌ویژه در مقطع ابتدایی و عوامل مؤثر بر افزایش اثربخشی تدریس آنان به‌عنوان هدفی نوین عرضه می‌گردد (حرمتی، محمودی و فتحی آذر، ۱۳۹۴).

آموزش مجازی و یادگیری الکترونیکی با اتکاء بر فناوری اطلاعات و ارتباطات و محور قرار دادن انسان به‌عنوان یادگیرنده فعال، آموزش و یادگیری قرن بیست و یکم را متحول ساخته و تلاش می‌کند به چالش حاصل از تقاضای اجتماعی روزافزون برای آموزش و فقدان منابع آموزشی کافی پاسخ دهد (Morris and et.al, 2009). امروزه با توجه به شیوع بیماری کووید-۱۹، که از راه‌های کنترل و جلوگیری از شیوع این بیماری؛ ماندن در خانه، دوری از تعاملات فیزیکی روزانه و قرنطینه خانگی بیان شده (Morris and Hou, 2020)؛ آموزش‌های مجازی به‌عنوان راه‌حلی مناسب، جایگزین آموزش‌های حضوری در تمامی سطوح تحصیلی شده است. با این وجود در ابتدا به دلیل کمبود امکانات زیرساختی و تجارب عوامل اجرایی در استفاده از آموزش‌های مجازی؛ مشکلات و چالش‌های فراوانی نمود پیدا کرد که با گذشت زمان و با تلاش‌های مستمر، در حال بهبود است. اما معلمان همچنان با چالش‌های مختلفی در آموزش‌های مجازی مواجه هستند (Rimmer, 2020). آموزش مجازی علاوه بر استفاده از ابزارهای آموزشی و فناوری آموزشی، مستلزم استفاده از عناصری نظیر ارتباط

متقابل (یادگیری تعاملی)، خلاقیت و ارائه بازخورد است. علی‌رغم آنچه که در ادبیات آموزش مجازی و استلزامات اثربخشی این نوع آموزش ذکر شده است؛ در عمل آنچه که در این نوع شیوه آموزشی در حال انجام است، عاری از تکنیک‌های خلاقانه تدریس و توجه به عناصر مهم اثربخشی آموزش مجازی به‌ویژه در ارتباط با دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی است (حاجی و همکاران، ۱۴۰۰). با اذعان به این مهم که در این دوره سنی دانش‌آموزان دارای تفکر عینی هستند و آموزش‌های مناسب برای آنان مبتنی بر مهارت‌محوری از طریق دست‌ورزی، انجام فعالیت و مشارکت در فرایند یادگیری (قاسم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴) است؛ لذا ضرورت بکارگیری روش‌های خلاق تدریس در راستای ایجاد یک محیط یادگیری غنی در بستر فضای مجازی برای آموزش بهینه و مطلوب به این دانش‌آموزان ضروری به نظر می‌رسد.

از مهم‌ترین دغدغه آموزش‌های مجازی، اثربخشی فرایندهای یاددهی-یادگیری است. با توجه به همه‌گیر شدن آموزش‌های مجازی و استفاده از ابزارهای فناورانه در عرصه آموزش و یادگیری، آموزش و پرورش بالنده و خلاق بیش از پیش اهمیت یافته است. به‌ویژه آموزش‌های مجازی به کودکان در مقطع ابتدایی با چالش‌های عمده‌ای در بحث اثربخشی آموزش و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان روبه‌رو است. آنچه در آموزش کودکان در دوره اول ابتدایی مطرح است چگونگی پرورش قدرت استدلال، داوری و تمیز در آنان است که از طریق آن کودکان می‌آموزند چگونه درست بیندیشد، درست تصمیم‌گیری نماید و مسائل خود را به شیوه صحیح حل کنند (فیروزفر، ۱۳۹۵). رفع چالش‌ها و موانع موجود در این زمینه و هم‌چنین افزایش مهارت‌های معلمان در چگونگی استفاده از ابزارهای فناورانه و خلاق، می‌تواند علاوه بر بهبود آموزش‌های مجازی؛ امکان دسترسی کودکان را به آموزش‌های چندحسی یا چندرسانه‌ای (Morris, 2006)، منابع اطلاعاتی گوناگون، محیط تعاملی مجازی و سایر امکانات فناورانه متناسب با سطح شناختی و نیازهای آنان در بستر فضای مجازی، فراهم نماید (شفیعی سروستانی و همکاران، ۱۳۹۹). لذا مانند هر نوع آموزش دیگری، توجه ویژه به بحث خلاقیت و شیوه‌های تدریس مبتنی بر آن در بستر آموزش‌های مجازی جهت ارائه آموزش‌های با کیفیت، خلاق و نوآورانه از طرف معلمان مسأله مهمی است. با وجود آن که بیشتر افراد، آموزش مجازی را به واسطه وابسته بودن آن به ارتباطات دیجیتالی متمایز کرده و به تدریج نقش معلم را فراموش می‌کنند (Bates & Poole, 2008) اما بی‌تردید همانند آموزش‌های حضوری، در آموزش‌های مجازی نیز شیوه‌های تدریس معلمان به‌عنوان معماران ساختار شناختی فراگیران، جهت‌دهنده انرژی ذهنی آن‌ها و هدایت‌کننده انگیزش و

فعالیت‌های آموزشی آنان است و شیوه‌های تدریس مبتنی بر خلاقیت و حل مسئله در پرورش سازمان شناختی آنان اثرگذار است (مهری‌نژاد و شریفی، ۱۳۸۴). از نقطه نظر گیلفورد^۱ (۲۰۰۸)، عمل خلاقانه به معنای یادگیری است. وی اذعان می‌کند که دانش‌آموزان وقتی به مسائل شناختی می‌پردازند که نیازمند بکارگیری روش‌های غیرمعمول حل مسأله هستند و تنها در این صورت است که به بازسازی مسأله دست می‌زنند (Guilford, 2008). همچنین او اظهار می‌کند که "کودکان ماهیت منابع فکری را به گونه‌ای فرا می‌گیرند که بتوانند بر آن‌ها کنترل داشته باشند". کمک به کودکان برای افزایش یادگیری از راه خلاقیت میسر است. این مهم تنها از طریق معلمان خلاق در فرایندهای آموزشی قابل دستیابی است. معلمان خلاق افرادی با تفکر واگرا، پرنرزی با یک شیوه حمایت‌گرا، شفاف و تعاملی هستند و بر این اعتقادند که در حرفه معلمی، خودسازی خلاقیتی، مقدم بر خلاق سازی یادگیرندگان است (آقازاده، ۱۳۹۸). شیوه‌های تدریس این معلمان مبتنی بر اصول خلاقیت است. آن‌ها تلاش می‌کنند تا کودکان را نسبت به محرک‌های محیطی حساس‌تر کنند؛ دستکاری اشیاء و بررسی عقاید را تشویق می‌کنند؛ آزمایش کردن و رسیدن به راه‌حل‌های جدید توسط خود دانش‌آموزان را بارز می‌دانند (Gibson, 2010) همچنین آن‌ها در فرایند تدریس خود از امور معمولی زندگی دانش‌آموزان برای ساده‌سازی درس و یادگیری عمیق استفاده می‌کنند (Henriksen & Mishra, 2015)؛ در خلال زمان آموزش، تمایل دارند تا کنترل کلاس را از خودشان به دانش‌آموز انتقال دهند (Hicks, 2020)؛ با دریافت داده‌های حاصل ارزیابی‌های تکوینی از یادگیری دانش‌آموزان، روش آموزش خود را تغییر می‌دهند (Leighsa, 2019)؛ برای یادگیری دانش‌آموزان خود فعالیت‌ها و تکالیف متعدد و جذابی از قبیل تکرار و تمرین، ارائه مثال‌ها، ارائه علائم اضافی و روش‌های جایگزینی را جهت ادراک مسائل موضوع‌محور فراهم می‌کنند (نیکجو و همکاران، ۱۳۹۹). معلمان خلاق افرادی هستند که از شایستگی‌های حرفه‌ای برخوردارند و در تداوم رشد خود می‌کوشند، قادرند در هر دو سطح متوسط یا پیشرفته از مهارت‌های تدریس کار کنند و در رابطه با نقش خود به‌عنوان معلم انگیزه بالایی دارند (Reilly, 2019). آموزش دانش‌آموزان ابتدایی در بستر فضای مجازی امکان استفاده از ابزارها و نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای و سازوکارهای ارتباطی مؤثر را برای اجرای تدریس خلاقانه و بهره‌گیری از فرصت‌های آموزشی مناسبی در آموزش الکترونیکی را برای معلمان و دانش‌آموزان فراهم می‌سازد (Guri, 2005). آن چه در این میان اهمیت کلیدی دارد و نباید از آن غفلت نمود؛ تجارب معلمان،

1. Guilford

نگرش‌ها و مهارت‌های موردنیاز آنان در این زمینه است. اگر معلمان از دانش، مهارت و نگرش‌های خلاق و نوآورانه مناسب در آموزش مجازی برخوردار باشند، بسیاری از نگرانی‌ها در زمینه کیفیت یادگیری در این شیوه برطرف خواهد شد (Smith, 2012). مواردی چون خروج از قالب‌ها و کلیشه‌ها، اجتناب از معلم محوری، شادی‌بخش شدن امر تدریس، تغییر نگرش نسبت به تدریس و کلاس‌داری، استفاده از روش‌های ارزشیابی کیفی، افزایش قدرت تفکر و نوآوری و غیره از جمله مهم‌ترین مصادیق یک تدریس خلاقانه است (حسینی و محمدزاده، ۱۳۹۵). معلمان مقطع ابتدایی می‌بایست در آموزش‌های مجازی با استفاده از تکنیک‌های مختلف تدریس خلاق، بر لذت بردن کودکان از ساعات درس، افزایش قدرت تجسم، تخیل و خلق کردن کودکان، برقراری ارتباط مجازی اثربخش و مستمر، تشویق کودکان به همکاری دوستانه در راستای بالا بردن اعتمادبه‌نفس در آن‌ها و فعالیت و تلاش بیشتر، همت گمارند (حسینی، ۱۳۹۸).

مسلماً چنین دستاوردهایی از فرایندهای یاددهی-یادگیری در بستر فضای آموزشی مجازی، حاکی از عملکرد مؤثر معلم در قالب تدریس خلاقانه است. با توجه به اهمیت بکارگیری شیوه‌های تدریس مبتنی بر خلاقیت در جهت جذاب و اثربخش نمودن آموزش‌های مجازی پژوهش‌های متعددی در خصوص آموزش مجازی و تدریس خلاق در داخل و خارج از کشور طی دو سال اخیر انجام شده است؛ قربان‌پور، دانشمند و صادقی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان استفاده معلمان از روش‌های خلاقانه در تدریس مجازی" دریافتند معلمانی که در پژوهش شرکت کرده‌اند با تجربه هستند و از سطح علمی بالایی برخوردار هستند اما قادر به استفاده از روش‌های خلاقانه در روند تدریس مجازی نمی‌باشند و از بین ۴ مؤلفه خلاقیت (سیالی، بسط، ابتکار، انعطاف‌پذیری) از انعطاف‌پذیری به نسبت سه بعد دیگر، در روند تدریس کمتر استفاده می‌کنند. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که هنگامی که معلمان در تکنیک‌های آموزش مجازی، تخصص و توانایی کافی و لازم را داشته باشند، می‌توانند از دانش، مهارت‌ها و تخصص خود در فرایند آموزش بهتر استفاده کرده و بدین ترتیب زمینه مساعدی را برای عمیق‌تر شدن یادگیری تحصیلی بیشتر دانش‌آموزان فراهم سازند. عزیزی و حسینی‌نژاد (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان "فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی"، چهار مضمون و ۱۹ زیر مضمون برای فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی استخراج کردند که بدین قرار است: ۱- مشکلات مشترک بین دانش‌آموزان و معلمان (آموزش مجازی به تنهایی برای درس‌های عملی جوابگو نیست، مشکلات آموزش در بستر

شبکه شاد، مشکلات اینترنت و اتلاف وقت مشکلات ارزشیابی مجازی مشکلات و نواقص آموزش نیمه‌حضوری و مشکلات جسمی و روحی) ۲- مشکلات مختص دانش‌آموزان (آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی، خشونت خانگی نسبت به دختران، هزینه‌های مالی) ۳- مشکلات مختص معلمان در آموزش مجازی (کنترل دانش‌آموزان در کلاس مجازی، از بین رفتن مرزهای بین محل کار و زندگی خصوصی تولید محتوا و تغییر شیوه‌های تدریس وجود) ۴- مزایای آموزش مجازی (عدم وجود مشکلات رفت‌وآمد صرفه‌جویی در هزینه‌ها بالا رفتن سواد رسانه‌ای معلمان، از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و مکانی استفاده از شیوه مجازی در دوران پس از کرونا، رضایت دانش‌آموزان از عملکرد معلمان در آموزش مجازی). چراغ چشم (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "بررسی تأثیر شیوه‌های تدریس مبتنی بر تکنیک‌های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش‌آموزان" دریافت پژوهش، بستری مناسب برای تقویت و گسترش روحیه ابتکار، نوآوری و خلاقیت است. معلم به‌عنوان ایجاد کننده شرایط و تسهیل کننده یادگیری دانش‌آموزان می‌تواند از طریق نوگرایی، انعطاف‌پذیری، عدم اجبار دانش‌آموزان به حفظ و انباشت ذهنی، شوخ‌طبعی، پرهیز از راهبردها و روش‌های قالبی آموزش، زمینه‌سازی برای ابراز وجود شاگردان و افزایش اعتمادبه‌نفس در آنان، تحریک حس کنجکاوی فراگیران و بالاخره توأم ساختن آموزش با پژوهش به آموزش خلاق و پرورش خلاقیت در کودکان و نوجوانان بپردازد. محمدی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان "واکاوی تجارب والدین دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی از چالش‌های آموزش مجازی با شبکه‌های اجتماعی در زمان شیوع ویروس کرونا" انجام دادند. پس از استخراج و دسته‌بندی موضوعی، محاسن و معایب آموزش مجازی در شبکه‌های اجتماعی در پنج مقوله آموزشی محاسن: تداوم تحصیل و ایجاد فرصت خلاقیت؛ معایب: عدم تمایل به انجام تکالیف کلاسی و کاهش پایبندی به مقررات نظم و انضباط کلاسی) اجتماعی (محاسن: آزادی عمل دانش‌آموزان و نظارت بیشتر والدین؛ معایب: حذف فعالیت گروهی و تنبلی و حواس‌پرتی دانش‌آموزان)، فرهنگی (محاسن: ورود آموزش مجازی به عرصه نظام تعلیم و تربیت و ایجاد تجربه جدید؛ معایب: حذف کاریمای حضور معلم و خستگی و بی‌حوصلگی برخی از والدین)، اقتصادی (محاسن: کاهش هزینه ایاب و ذهاب و ضرورت تهیه سخت‌افزار لازم جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی؛ معایب: کم والدین به‌ویژه والدین شاغل) و فنی (ارتقاء سواد رسانه‌ای والدین به‌عنوان حسن؛ معایب: عدم جذابیت بصری ویدئوها و عدم تسلط به فن‌آوری اطلاعات) طبقه‌بندی شدند. با توجه به مشکلات و معایبی که توسط والدین عنوان

گردیده، طراحی زیرساخت‌های منسجم و اثربخش جهت ارائه آموزش مجازی ضرورت می‌یابد. ویجیان^۱ (۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان "آموزش و یادگیری در طول همه‌گیری کووید ۱۹: مدل‌سازی موضوعی" دریافتند که طی آموزش مجازی، معلمان، دانش‌آموزان، مؤسسات و والدین مجبور به تطبیق و اتخاذ تدابیری برای استفاده بهینه از منابع، ابزارها و راهبردهای آموزشی در دسترس هستند. درحالی‌که بسیاری از آموزش‌های آنلاین از نظر تئوری و عملی به میزان محدودی مورد بررسی قرار گرفته‌اند، مقیاسی که این آموزش‌ها در آن به کار گرفته شدند بی‌سابقه بوده است. این امر باعث شده است که تعداد زیادی از محققان چالش‌ها، راه‌حل‌ها و دانش به دست آمده در این دوره را به اشتراک بگذارند. در این کار مدل‌سازی مضمونی ادبیات مربوط به آموزش و یادگیری در طول پاندومی کووید ۱۹ انجام شده است. شیایویو^۲ و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان "آموزش خلاق در زمان همه‌گیری کووید ۱۹"، به بررسی واکنش دانشجویان موسیقی به استراتژی‌های آموزشی از راه دور جدید که در طول همه‌گیری کووید ۱۹ ظاهر شد، می‌پردازد. جمعیتی متشکل از بیست دانش‌آموزی که در یک هنرستان ایتالیایی ثبت‌نام کرده بودند، به یک نظرسنجی باز پاسخ دادند و تجربیات یادگیری اخیر خود را در مورد سه جنبه مکمل تمرین روزمره خود به صورت شفاهی بیان کردند: (۱) تنظیمات جدید آموزش از راه دور تا چه حد کارآمد اجرا شد، (ب) چه موسیقی جدیدی طی فعالیت‌ها به طور خلاقانه و با کمک فناوری توسعه یافته‌اند، و (ج) چگونه تعامل با هم‌تایان در دوره قرنطینه تغییر کرد. با ارائه مثال‌های عینی، شرکت‌کنندگان بینش‌هایی در مورد مزایا، چالش‌ها و دگرگونی‌هایی ارائه کردند که این تغییر ناگهانی آموزشی ایجاد کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که چگونه رویکردهای متفاوتی برای تمرین و مدیریت زمان پدیدار شده‌اند و به نوبه خود بر نحوه اولویت‌بندی دانش‌آموزان به اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت، افزایش پتانسیل خلاقانه‌شان، و برقراری و تجدید تعامل با همسالان تأثیر می‌گذارند. اشکین ایزهار^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، در مطالعه‌ای با عنوان "تدریس در زمان کووید-۱۹: چالش‌های پیش روی معلمان در شروع کلاس‌های آنلاین" دریافتند از آنجایی که معلمان بازیگران کلیدی در آماده‌سازی کلاس‌های آنلاین هستند، بیشترین چالش‌ها از دیدگاه آنان مورد بررسی قرار گرفته است. یکصد و نود و دو معلم دبیرستان دولتی از طریق سؤالات باز به این تحقیق پاسخ دادند. از معلمان پرسیده شد که چالش‌هایی که در تهیه، برنامه‌ریزی و طراحی دروس آنلاین با آن مواجه

1. Vijayan
2. Schiavio
3. Ashikin Izhar

هستند، چیست؟ هشت موضوع در این تحقیق پدیدار شد. زمان، محیط، دسترسی فن آوری، علاقه، دانش، مهارت‌های فن آوری، طراحی دوره، و خودکارآمدی ارتباط.

آنچه در آموزش کودکان در دوره اول ابتدایی مطرح است چگونگی پرورش قدرت استدلال، داوری و تمیز در آنان است که از طریق آن کودکان می‌آموزند چگونه درست بیندیشد، درست تصمیم‌گیری نماید و مسائل خود را به شیوه صحیح حل کنند (بافقی و بفرزویی، ۱۳۹۷). دستیابی به این اهداف آموزشی به روش مجازی یا همان یادگیری از راه دور، با چالش‌های مهمی مواجه است. رفع چالش‌ها و موانع موجود در این زمینه و هم‌چنین افزایش مهارت‌های معلمان در چگونگی استفاده از ابزارهای فناورانه و خلاق، می‌تواند علاوه بر بهبود آموزش‌های مجازی؛ امکان دسترسی کودکان را به آموزش‌های چندحسی یا چندرسانه‌ای (Mayer, 2001)، منابع اطلاعاتی گوناگون، محیط تعاملی و سایر امکانات فناورانه متناسب با سطح شناختی و نیازهای آنان در بستر فضای مجازی، فراهم نماید. لذا مانند هر نوع آموزش دیگری، توجه ویژه به بحث خلاقیت و شیوه‌های تدریس مبتنی بر آن در بستر آموزش‌های مجازی جهت ارائه آموزش‌های با کیفیت، خلاق و نوآورانه از طرف معلمان مسأله مهمی است. با وجود آن که بیشتر افراد، آموزش مجازی را به واسطه وابسته بودن آن به ارتباطات دیجیتالی متمایز کرده و به تدریج نقش معلم را فراموش می‌کنند (Bates & Poole, 2008) اما بی‌تردید همانند آموزش‌های حضوری، در آموزش‌های مجازی نیز شیوه‌های تدریس معلمان به‌عنوان معماران ساختار شناختی فراگیران، جهت‌دهنده انرژی ذهنی آن‌ها و هدایت‌کننده انگیزش و فعالیت‌های آموزشی آنان است و شیوه‌های تدریس مبتنی بر خلاقیت و حل مسئله در پرورش سازمان شناختی آنان اثرگذار است (مهری‌نژاد و شریفی، ۱۳۸۴). آموزش دانش آموزان ابتدایی در بستر فضای مجازی امکان استفاده از ابزارها و نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای و سازوکارهای ارتباطی مؤثر را برای اجرای تدریس خلاقانه و بهره‌گیری از فرصت‌های آموزشی مناسبی در آموزش الکترونیکی را برای معلمان و دانش‌آموزان فراهم می‌سازد (Guri-Rosenblit, 2005). آن چه در این میان اهمیت کلیدی دارد و نباید از آن غفلت نمود؛ تجارب معلمان، نگرش‌ها و مهارت‌های موردنیاز آنان در این زمینه است. اگر معلمان از دانش، مهارت و نگرش‌های خلاق و نوآورانه مناسب در آموزش مجازی برخوردار باشند، بسیاری از نگرانی‌ها در زمینه کیفیت یادگیری در این شیوه برطرف خواهد شد (Tella & Vries, 2001). از نقطه نظر حسینی (۱۳۸۵)، مواردی چون خروج از قالب‌ها و کلیشه‌ها، اجتناب از معلم محوری، شادی‌بخش شدن امر تدریس، تغییر نگرش نسبت به تدریس و کلاس‌داری، استفاده از روش‌های ارزشیابی کیفی، افزایش

قدرت تفکر و نوآوری و غیره از جمله مهم‌ترین مصادیق یک تدریس خلاقانه است. معلمان مقطع ابتدایی می‌بایست در آموزش‌های مجازی با استفاده از تکنیک‌های مختلف تدریس خلاق، بر لذت بردن کودکان از ساعات درس، افزایش قدرت تجسم، تخیل و خلق کردن کودکان، برقراری ارتباط مجازی اثربخش و مستمر، تشویق کودکان به همکاری دوستانه در راستای بالا بردن اعتمادبه‌نفس در آن‌ها و فعالیت و تلاش بیشتر، همت گمارند (حسینی، ۱۳۸۵)

با مروری که نگارنده در زمینه موضوع مورد پژوهش انجام داده است، پژوهش‌های قابل تأملی در زمینه تجارب زیسته معلمان دوره ابتدایی در خصوص شیوه‌های تدریس خلاق به‌ویژه در بستر آموزش مجازی در دوره اول ابتدایی صورت نگرفته است؛ بنابراین، پژوهش حاضر در پی آن است تا به بررسی تجارب معلمان دوره اول ابتدایی در خصوص استفاده از شیوه‌های تدریس خلاق و چگونگی به‌کارگیری آنان در بستر آموزش مجازی بپردازد و درنهایت بر اساس تجارب معلمان، چهارچوبی برای توسعه و بکارگیری شیوه‌های تدریس خلاق برای کودکان دوره اول ابتدایی ارائه نماید.

در این راستا سه پرسش اساسی مطرح گردید؛

- ۱- تجربه معلمان در دوره اول ابتدایی در خصوص شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی چگونه بوده است؟
- ۲- معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های خلاق تدریس در فضای مجازی چه مشکلاتی را تجربه کرده‌اند؟
- ۳- دستاوردهای معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های تدریس خلاق در آموزش مجازی چه بوده است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش کیفی، از نوع پدیدارشناسی و با رویکرد توصیفی انجام شد. هدف پژوهش پدیدارشناسی، توضیح صریح و شناسایی پدیده‌ها است آن‌گونه که در موقعیتی خاص توسط افراد ادراک می‌شوند. یعنی یک روش علمی که با رویکردی ذهنی به جمع‌بندی مباحث اجتماعی می‌پردازد (هورسل^۱، ۱۹۳۸). بر اساس هدف پژوهش حاضر؛ بررسی تجربه زیسته معلمان در خصوص روش‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی، رویکرد پدیدارشناسی که متناسب با هدف پژوهش بود انتخاب

گردید. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تمامی معلمان دوره اول ابتدایی شهرستان پردیس مشغول به آموزش در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند ۱۲ نفر از معلمان انتخاب و با معیار اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفتند. شرط انتخاب، تمایل به شرکت در پژوهش؛ تجربه ارائه آموزش‌های مجازی در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی (نظیر شبکه شاد) و استفاده از شیوه‌های خلاق تدریس در آموزش مجازی بود. برای جمع‌آوری اطلاعات و انجام مصاحبه، ابتدا با تشکیل یک گروه در یکی از شبکه‌های اجتماعی در دسترس، و انجام توضیحات لازم درباره پژوهش به از معلمان درخواست مشارکت در پژوهش شد. سپس با اطمینان از فهم موضوع از سوی آزمودنی‌ها، سؤالات مصاحبه به‌طور جداگانه و فردی (غیرحضور) از طریق تماس تصویری، صوتی یا ارائه فایل متنی مطرح و پاسخ‌های ارائه شده توسط معلمان به‌صورت متن در قالب یک مجموعه به‌صورت عینی پیاده‌سازی و جمع‌آوری گردید. انجام مصاحبه با ۱۲ تن از معلمان به اشباع نظری رسید. ابزار پژوهش حاضر، مصاحبه نیمه ساختارمند است که توسط محقق بر اساس اهداف تحقیق طراحی شد. در قالب سؤالات اساسی پیرامون تجارب معلمان مقطع ابتدایی در ارتباط با روش‌های تدریس خلاقانه، شیوه‌های ارزشیابی مبتنی بر تدریس خلاقانه، تکالیف خلاقانه و نیز تجربیات آن‌ها در ارتباط با استفاده از ابزار و امکانات کمک آموزشی در راستای تدریس خلاقانه است. ابزار پژوهش با هدف دستیابی به پاسخ در خصوص سه سؤال اصلی پژوهش؛ ۱. معلمان دوره اول ابتدایی چگونه شیوه‌های تدریس خلاق خود را در بستر آموزش مجازی اجرا کرده‌اند؟ ۲. معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های خلاق تدریس در فضای مجازی با چه مشکلاتی روبرو شده‌اند؟ ۳. دستاوردهای معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های تدریس خلاق در آموزش مجازی چه بوده است؟، تدوین گردید. اعتبار داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های تأییدپذیری از طریق خودبازبینی پژوهش‌گران و اعتمادپذیری با هدایت دقیق جریان جمع‌آوری اطلاعات و هم‌سو سازی پژوهش‌گران تعیین شد. برای تعیین میزان پایایی از آلفای کریپندورف و بر اساس فرمول که در آن عدم توافق مشاهده شده و عدم توافق مورد انتظار استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، اقداماتی مانند انجام مصاحبه با آزمودنی‌ها، مرور یادداشت‌های تدوین و بلافاصله بعد از انجام هر مصاحبه برای تعدیل و تکمیل مطالب یادداشت شده و همچنین، کدگذاری صورت گرفت. بعد از گردآوری فرم‌های تکمیل شده نسبت به پالایش، بازخوانی، دسته‌بندی و ارائه یافته‌ها از طریق فن تحلیل محتوای کیفی متن مصاحبه‌ها اقدام گردید. در این روش ابتدا داده‌ها کدگذاری، مضمون‌یابی و تحلیل می‌شوند. تحلیل مضمون عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل

داده‌ها با هدف دستیابی به آنچه که داده‌ها بیان می‌کنند و در این فرآیند داده‌های پراکنده و متنوع، به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌گردند (خداویسی و سراجی، ۱۳۹۸). برای تحلیل و خروجی داده‌های متنی از نرم‌افزار مکس کیودا استفاده شد. این نرم‌افزار قابلیت تبدیل طبقات اصلی، فرعی، مفاهیم اصلی و خرده مفاهیم را به شکل شماتیک و قابل فهم دارد.

یافته‌های پژوهش

در این بخش مقادیر مربوط به ویژگی‌ها (مشخصه‌های) معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش، در قالب جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی معلمان شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	جنسیت	سن	سابقه خدمت در دوره اول ابتدایی	سابقه خدمت کلی	آخرین مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی
۱	زن	۳۰-۲۶ سال	۱۰-۵ سال	۱۰-۵ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۲	زن	۳۵-۳۱ سال	۱۵-۱۱ سال	۱۵-۱۱ سال	لیسانس	غیرمرتبط با علوم تربیتی (ریاضی)
۳	زن	۳۰-۲۶ سال	۱۰-۵ سال	۱۰-۵ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۴	زن	۳۰-۲۶ سال	۱۰-۵ سال	۱۰-۵ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۵	زن	۴۰ سال به بالا	۲۰-۱۶ سال	۲۰-۱۶ سال	فوق‌دیپلم	غیرمرتبط با علوم تربیتی (علوم تجربی)
۶	زن	۲۵-۲۰ سال	کمتر از ۵ سال	کمتر از ۵ سال	فوق‌لیسانس و بالاتر	مرتبط با علوم تربیتی
۷	زن	۳۰-۲۶ سال	۱۰-۵ سال	۱۰-۵ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۸	زن	۴۰-۳۱ سال	کمتر از ۵ سال	۱۵-۱۱ سال	فوق‌دیپلم	غیرمرتبط با علوم تربیتی (هنر)
۹	زن	۳۰-۲۶ سال	۱۰-۵ سال	۱۰-۵ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۱۰	زن	۲۵-۲۰ سال	کمتر از ۵ سال	کمتر از ۵ سال	فوق‌لیسانس و بالاتر	مرتبط با علوم تربیتی
۱۱	زن	۳۵-۳۱ سال	۱۵-۱۱ سال	۱۵-۱۱ سال	لیسانس	مرتبط با علوم تربیتی
۱۲	زن	۴۰ سال به بالا	۱۵-۱۱ سال	۲۰-۱۶ سال	فوق‌دیپلم	غیرمرتبط با علوم تربیتی (ادبیات فارسی)

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌کنید، از مجموع ۱۲ نفر معلم مشارکت‌کننده در پژوهش، جملگی زن بودند که تعداد دو نفر از آنان بین ۲۰ تا ۲۵ سال، تعداد پنج نفر از آنان ۲۶ تا ۳۰ سال، تعداد سه نفر بین ۳۱ تا ۳۵ سال و نهایتاً دو نفر از آنان ۴۰ سال به بالا بودند. همچنین سابقه خدمت کلی دو نفر از آنان کمتر از ۵ سال، پنج نفر بین ۵ تا ۱۰ سال، سه نفر ۱۱ تا ۱۵ سال و دو نفر ۱۶ تا ۲۰ سال بود. همچنین سابقه خدمت آن‌ها در دوره اول ابتدایی؛ سه نفر کمتر از ۵ سال، پنج نفر بین ۵ تا ۱۰ سال، سه نفر ۱۱ تا ۱۵ سال و یک نفر ۱۶ تا ۲۰ بود. در خصوص رشته تحصیلی نیز هشت نفر در رشته‌های تحصیلی مرتبط با علوم تربیتی و چهار نفر در رشته‌های تحصیلی غیرمرتبط با علوم تربیتی تحصیل کرده بودند که سه نفر از آنان دارای مدرک فوق‌دیپلم، هفت نفر مدرک تحصیلی لیسانس و نیز دو نفر دارای مدرک فوق‌لیسانس و بالاتر بودند.

در پاسخ به سؤالات پژوهش، ابتدا داده‌های حاصل از مصاحبه به کمک تکنیک کدگذاری باز، در قالب مفاهیم و مقولات آنان استخراج شدند که به تفکیک سؤالات پژوهش، به شکل جدول و همچنین با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا به شکل ترسیمی آورده شده‌اند:

سؤال اول پژوهش: تجارب معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی چگونه بوده است؟

جدول ۲- نتایج کدگذاری باز

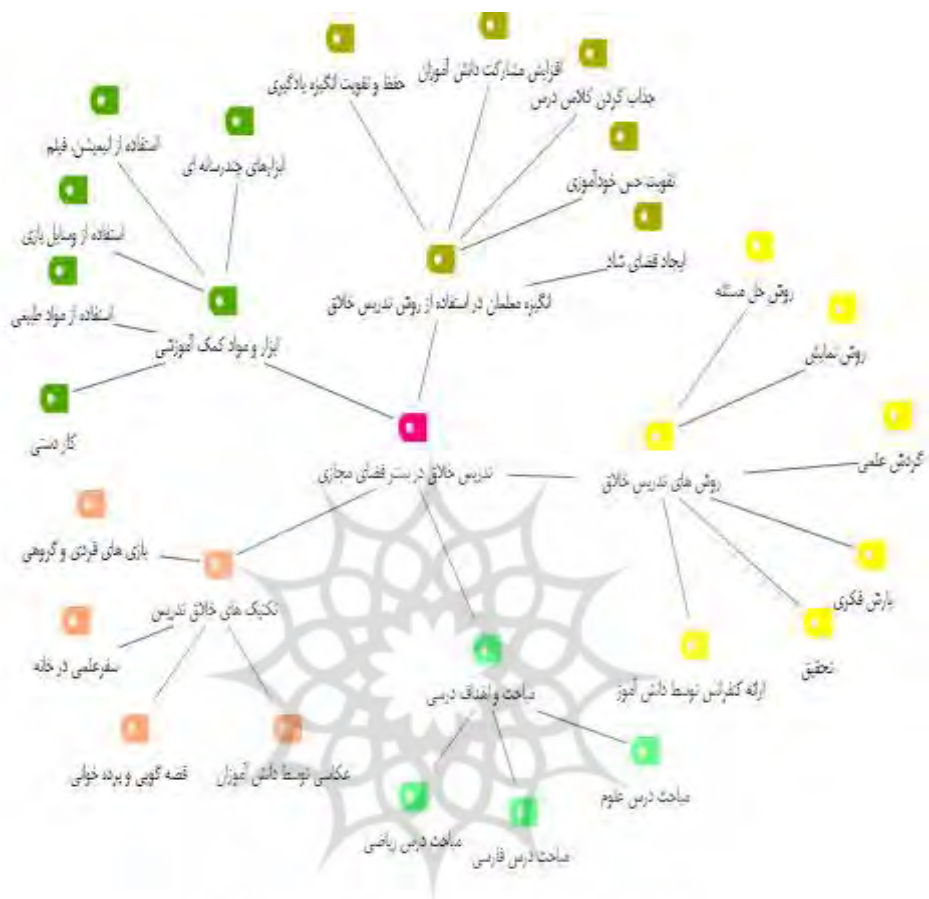
مفاهیم	کدهای استخراج شده	نمونه پاسخ مصاحبه‌شونده
	ارائه کنفرانس توسط دانش‌آموز	"درسی به دانش‌آموزان داده می‌شود و از دانش‌آموز خواسته می‌شود برای جلسه بعد آن را ارائه دهد. دانش‌آموز می‌تواند از تصاویر، پاورپوینت، فیلم و ... استفاده کند"
	تحقیق	"از دانش‌آموز خواسته می‌شد قبل از تدریس راجع به درس آینده تحقیقات خارج از کتاب کند"
روش‌های تدریس خلاق	بارش فکری	"در ابتدای کلاس با توجه به اهداف درس سؤال مطرح می‌کردم و از دانش‌آموزانم می‌خواستم پنج دقیقه فکر کنند و بعد پاسخ‌ها رو دسته‌بندی می‌کردم و با مشارکت هم نتیجه‌گیری می‌کردیم"
	گردش علمی (استفاده از تورهای مجازی موزه و آثار باستانی)	"لینک‌های بازدید رایگان از موزه‌ها و آثار باستانی را برای دانش‌آموزان می‌فرستادم تا بصورت آنلاین از این امکان دیدن کنند"

۲۲۱ تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی

<p>"از دانش‌آموزانم می‌خواستم که آنچه که از درس یاد گرفتند به کمک یک نمایش ده دقیقه‌ای ارائه بدهند"</p>	<p>روش نمایش</p>	
<p>"ابتدای مسئله‌ای و با توجه به اهداف درس مطرح می‌کردم و بعد از دانش‌آموزانم می‌خواستم تا با ترسیم یک نقشه مسئله را حل کنند، سپس نقشه-ها ارزیابی می‌شدند و آن‌هایی که قابل اجرا بودند رو در کلاس به بحث می‌گذاشتم"</p>	<p>روش حل مسئله</p>	
<p>"برای درس رنگین‌کمان دانش‌آموزان ۵ دقیقه فرصت داشتند با روش‌هایی که یاد گرفتند رنگین‌کمان بسازند و در گروه بفرستند"</p>	<p>کار دستی</p>	
<p>"از رسانه‌هایی که هم‌زمان تصویر، صدا، طراحی و گرافیک دارند استفاده می‌کنم"</p>	<p>ابزارهای چندرسانه‌ای</p>	
<p>"برای برخی از مباحث انیمیشن‌های مورد علاقه دانش‌آموزان که محتوای مرتبط با درس رو داشتند پل می‌کردم"</p>	<p>استفاده از انیمیشن، فیلم</p>	<p>ابزار و مواد کمک آموزشی</p>
<p>"از دانش‌آموزانم می‌خواستم تا از اسباب‌بازی‌هایشان برای نمایش (ایفای نقش) استفاده کنند"</p>	<p>استفاده از وسایل بازی</p>	
<p>"برای برخی از مباحث درس علوم از گل و گیاه-های تزئینی که در خونه خودم و یا دانش‌آموزانم بود استفاده می‌کردم"</p>	<p>استفاده از مواد طبیعی</p>	
<p>"از دانش‌آموزانم برای درس هنر می‌خواستم تا از هر سوژه‌ای که دوست دارن هنرمندانه عکس بگیرن"</p>	<p>عکاسی توسط دانش‌آموزان</p>	
<p>"انواع بازی‌های فکری که بصورت فردی و گروهی به همراه افراد خانواده می‌شد انجام داد برای تقویت حافظه دانش‌آموزانم در درس ریاضی استفاده کردم"</p>	<p>بازی‌های فردی و گروهی</p>	<p>تکنیک‌های خلاق تدریس</p>
<p>"برای درس علوم از بچه‌های کلاس می‌خواستم تا به کشف موجودات زنده (گیاهی و جانوری) که توی خونشون زندگی می‌کردند برن و از این کشفیات گزارش بنویسن"</p>	<p>سفر علمی در خانه</p>	
<p>"به کمک پاورپوینت تصاویر قصه را آماده می‌کردم و با صدای خودم قصه را روایت می‌کردم و در پایان</p>	<p>قصه‌گویی و پرده‌خوانی</p>	

قصه دانش‌آموزانم را با نتیجه‌گیری‌هاشون به چالش می‌کشیدم"	
به‌عنوان مثال در مبحث رشد گیاهان درس علوم از دانش‌آموزانم خواستم تا میزان رشد گل‌های خورشون و میزان آبی که به اون‌ها داده می‌شه به تفکیک اسم گل‌ها برام بنویسن"	مباحث درس علوم
"به‌عنوان مثال در مبحث آمار درس ریاضی از دانش‌آموزان خواسته شد که آمار خاله‌ها، دایی‌ها، عموها و عمه‌های کل کلاس را در بیاورند و در نمودارهایی که یاد گرفتند"	مباحث و اهداف درسی مباحث درس ریاضی
"از روش‌های خلاقانه برای مباحث املا و انشاء و حفظ کردن اشعار استفاده می‌کنم"	مباحث درس فارسی
"نمی‌خواستم دانش‌آموزانم در خانه و فضای دور از مدرسه نسبت به درس خواندن بی‌انگیزه شوند"	حفظ و تقویت انگیزه یادگیری دانش‌آموزان در آموزش مجازی
"کرونا و خونه نشینی باعث افسردگی بچه‌ها شده دوست دارم فضای شادی در شرایط کرونا برای دانش‌آموزان فراهم کنم"	ایجاد فضای شاد آموزش در دوران کرونا
"برام خیلی مهمه که در سیستم آموزش مجازی که معلوم نیست تا کی ادامه داشته باشه دانش‌آموزانم بیشتر خودشون در پی یادگیری باشند"	انگیزه معلمان در استفاده از روش تدریس خلاق تقویت حس خودآموزی در دانش‌آموزان
"تکنیک‌های تدریس خلاق، کلاس درس را برای دانش‌آموزان متنوع و جذاب می‌کند"	جذاب کردن کلاس درس
"روش‌های تدریس خلاق باعث مشارکت بیشتر دانش‌آموزان در فرایندهای کلاسی می‌شه و اون‌ها رو از حالت منفعل و کسل در میاره"	افزایش مشارکت دانش‌آموزان

در پاسخ به چگونگی اجرای تدریس خلاق در آموزش مجازی، با توجه به پاسخ‌های معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش، مفاهیم شامل؛ روش‌های تدریس خلاق، ابزار و مواد کمک آموزشی، تکنیک‌های خلاق تدریس، مباحث و اهداف درسی و نیز انگیزه معلمان در استفاده از روش تدریس خلاق استخراج گردید که هر یک از مفاهیم مقولاتی را شامل شد. با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا، شکل شماتیک مربوط به مفاهیم و مقولات استخراج شده ترسیم گردید (شکل ۱):

شکل ۱- خروجی مکس کیودا برای تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی

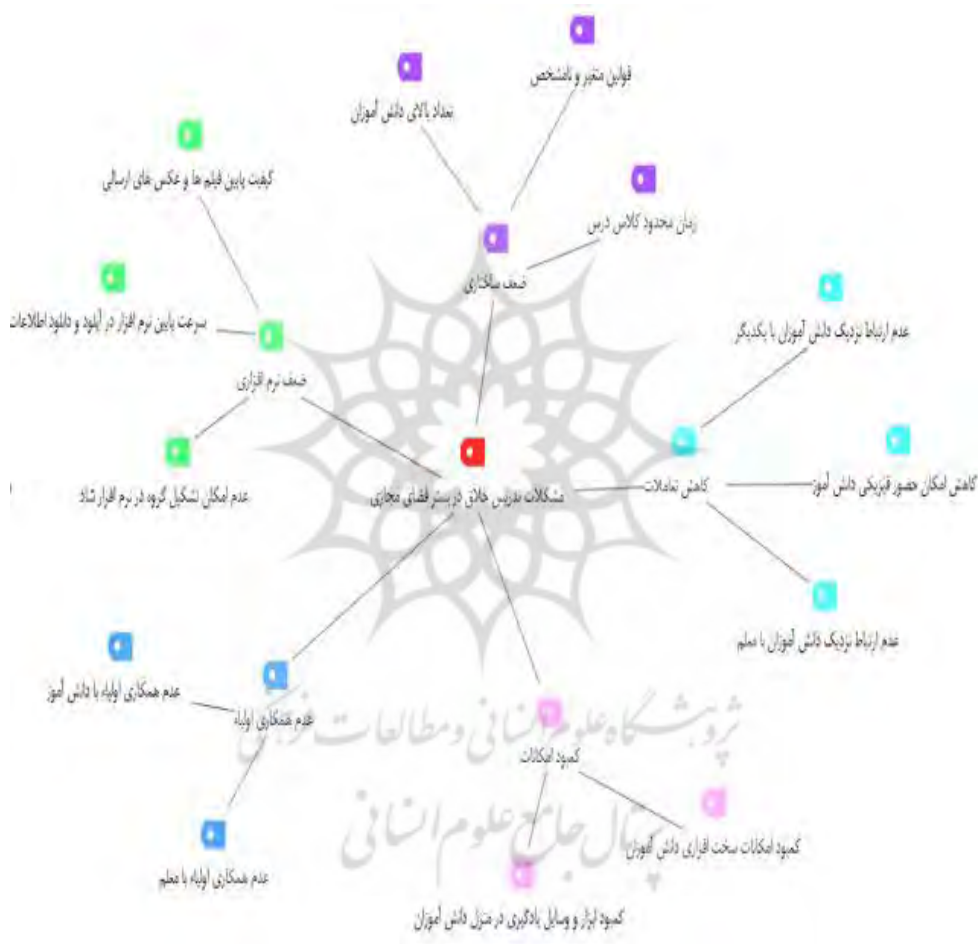
بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان در این بخش، مهم‌ترین روش‌های تدریس خلاقانه معلمان در بستر آموزش مجازی می‌تواند ۱- تدریس در تعامل با والدین ۲- سفر علمی در خانه ۳- تدریس تلفیقی دروس ۴- تدریس به اساس درگیر کردن فعالانه دانش‌آموز در منزل (حل مسائل روزمره) و ۵- تدریس به کمک ابزارها، مواد و منابع موجود در منزل ۶- قصه‌گویی و پرده‌خوانی و عکاسی توسط دانش‌آموز نام‌گذاری کرد

سؤال دوم پژوهش: معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های خلاق تدریس در فضای مجازی چه تجربی داشته‌اند؟

جدول ۳- نتایج کدگذاری باز

مفاهیم	کدهای استخراج شده	نمونه پاسخ مصاحبه‌شونده
ضعف نرم‌افزاری	عدم امکان تشکیل گروه در نرم‌افزار شاد کیفیت پایین فیلم‌ها و عکس‌های ارسالی سرعت پایین نرم‌افزار در آپلود و دانلود اطلاعات	نرم‌افزار شاد در اون روزهای اول امکان تشکیل گروه رو نداشت و ناگزیر از واتس اپ استفاده می‌کردم و اون هم مشکلات خاص خودش رو داشت" "قبل از بروزرسانی پیام‌رسان شاد از تلگرام استفاده می‌کردم. به دلیل سرعت بالا و کیفیت بالای فیلم‌ها و عکس‌های ارسالی" "سرعت پایین نرم‌افزار شاد این امکان و بهم نمی‌داد تا محتواهای انتخابیم رو با دانش‌آموزانم به اشتراک بذارم" "خیلی از روش‌های تدریس خلاق نیازمند کار تیمی و گروهی هست. عدم امکان برقراری ارتباط نزدیک دانش‌آموزان با هم کار رو بسیار سخت می‌کنه"
کاهش تعاملات	عدم ارتباط نزدیک دانش‌آموزان با معلم	"در برخی از تکنیک‌های تدریس خلاق لازمه تا معلم از نزدیک بر فعالیت دانش‌آموز نظارت کنه و اون رو راهنمایی کنه که متاسفانه در فضای مجازی این امکان فراهم نیست" "در برخی از بازدهی‌های علمی نیاز به حضور فیزیکی دانش‌آموز هست و شرایط کرونایی کار و بسیار دشوار کرد"
کمبود امکانات	کمبود امکانات سخت‌افزاری دانش‌آموزان	"آموزش مجازی بسری الزامات مثل لپ‌تاپ، گوشی هوشمند یا تبلت می‌خواد، خیلی از دانش‌آموزانم از داشتن یکی از این ابزارها تا مدت‌ها محروم بودند"
عدم همکاری اولیاء	کمبود ابزار و وسایل یادگیری در منزل دانش‌آموزان	"برخی از دانش‌آموزان حتی بعضی وسایل ساده برای یادگیری مثل ترازو توی خونشون نداشتند" "متاسفانه اولیاء در خیلی موارد مثل نظارت بر یادگیری فرزندانشون به درخواست معلم همکاری لازم رو نداشتند و گاهی تکالیف فرزندانشون و شخصاً انجام میدادند"
ضعف ساختاری	تعداد بالای دانش‌آموزان زمان محدود کلاس درس	"خیلی از دانش‌آموزانم بهم می‌گفتند که پدر و مادرشون کمک لازم در یادگیری رو بهشون نمی‌کنند. به‌عنوان مثال در تمرینات پس از کلاس درس اگر با مشکلی رو به رو می‌شدند اولیاء وقت و یا حوصله کمک بهشون رو نداشتند" "در کلاس درس ۳۶ دانش‌آموز داشتم و عملاً گاهی امکان انجام برخی تکنیک‌های تدریس خلاق در کلاس وجود نداشت چرا که پیگیری و به سرانجام رساندن تکالیف محوله آن‌ها امکان‌پذیر نبود" "زمان‌بندی کلاس‌ها با آموزش مجازی منطبق نبود و در بسیاری از مباحث با کمبود زمان مواجه بودیم و ابدأ امکان استفاده از روش تدریس خلاق در برخی از دروس و مباحث فراهم نبود" "نبودن یک نظام یکپارچه و روشن در آموزش مجازی دوره ابتدایی کار رو در آموزش مجازی به‌طور کلی با مشکل مواجه کرده و عملاً فرصت اندیشه خلاق در فرایندهای کلاسی رو محدود کرده"

در پاسخ به مشکلات تدریس خلاق در فضای مجازی، معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش مواردی را اشاره کردند که در قالب مفاهیم؛ ضعف نرم‌افزاری، کاهش تعاملات، کمبود امکانات، عدم همکاری اولیاء و ضعف ساختاری استخراج گردید. هر یک از مفاهیم مقولاتی را شامل شدند که با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا، شکل شماتیک مربوط به مفاهیم و مقولات استخراج و ترسیم گردید (شکل ۲):

شکل ۲- خروجی مکس کیودا برای مشکلات تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی

سؤال سوم پژوهش: دستاوردهای معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های تدریس خلاق در آموزش مجازی چه بوده است؟

جدول ۴- نتایج کدگذاری باز

مفاهیم	کدهای استخراج شده	نمونه پاسخ مصاحبه‌شونده
	حضور به موقع	"تکالیفی که با توجه به تدریس خلاق از دانش‌آموزان خواسته می‌شد به‌گونه‌ای بود که دانش‌آموز مشتاقانه در کلاس درس شرکت می‌کردند تا تکالیف خود را ارائه دهند"
افزایش فعالیت دانش‌آموزان	فعال بودن	استفاده از تکنیک‌های تدریس خلاق دانش‌آموزان را ترغیب می‌کرد تا در طول کلاس درس فعال باشند و دچار خستگی و رخوت نشوند"
	تلاش و پشتکار	انگیزه‌های یادگیری که به واسطه تکنیک‌های تدریس خلاق در دانش‌آموزانم ایجاد شد، تلاش و ممارست آن‌ها را برای یادگیری افزایش داد"
	افزایش سرعت یادگیری	"مفاهیم و مباحث آموزشی به کمک ابزارها و تکنیک‌های یادگیری باعث افزایش سرعت انتقال مفاهیم درس به دانش‌آموزان شد"
تسهیل یادگیری	بالا بردن انگیزه یادگیری	"مواردی که از دانش‌آموزانم به‌عنوان تکلیف درسی می‌خواستم به‌گونه‌ای بود که انگیزه اون‌ها رو برای یادگیری بالا می‌برد جوری که کاملاً با یادگیری درگیری می‌شدند و برای انجام تکالیف وقت صرف می‌کردند"
	استمرار و پایداری یادگیری	"هر زمان که دانش‌آموز درگیری یادگیری میشه و مسئولیت یادگیری را به عهده می‌گیره به‌ویژه در زمان ایفای نقش، باعث میشه تا اون یادگیری در زندگی دانش‌آموزان جریان پیدا کنه و عمیق بشه"

همان‌طور که در جدول ۴-۴ مشاهده می‌کنید در پاسخ به پیامدهای استفاده از تدریس خلاق، معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش مواردی را عنوان کردند که در قالب دو مفهوم افزایش فعالیت دانش‌آموزان و تسهیل یادگیری استخراج گردید که مقولات مربوط به هر یک از این مفاهیم در شکل شماتیک (۳-۴) آورده شده است:

شکل ۳- خروجی مکس کیودا برای دستاوردهای تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحلیل مضمون (محتوا) مصاحبه‌ها در پاسخ به سؤال اول پژوهش: تجارب معلمان دوره اول ابتدایی درباره بکارگیری شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی چگونه بوده است؟ پنج مفهوم (۱) روش‌های تدریس خلاق، (۲) ابزار و مواد کمک آموزشی، (۳) تکنیک‌های خلاق تدریس، (۴) مباحث و اهداف درسی و (۵) انگیزه معلمان در استفاده از روش تدریس خلاق استخراج گردید. این یافته با نتایج شفيعی سروستانی و صفری سهل آبادی (۱۳۹۹)؛ عزیزی، بلندهمتیان و ساعدی (۱۳۹۸)؛ سنجایی (۱۳۹۷)؛ بابایی پیرنعمی (۱۳۹۴)؛ باری (۲۰۱۸)؛ گاس و همکاران (۲۰۱۷)؛ هنریکسن و میسرا (۲۰۱۵) و عالییه و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی داشت.

استفاده از روش‌هایی چون ارائه کنفرانس توسط دانش‌آموز، اکتشاف و تحقیق، بارش فکری، گردش علمی (استفاده از تورهای مجازی موزه و آثار باستانی)، روش نمایش و نیز روش حل مسئله بکارگیری ابزارهایی چون انجام کارهای دستی، ابزارهای چندرسانه‌ای، استفاده از انیمیشن، فیلم، استفاده از وسایل بازی، استفاده از مواد طبیعی و همچنین استفاده از تکنیک‌های خلاقانه‌ای همچون عکاسی و مستندسازی توسط دانش‌آموزان، بازی‌های فردی و گروهی، سفر علمی در خانه، قصه‌گویی و پرده-خوانی در مباحث مختلف دروس علوم، ریاضی و فارسی در راستای حفظ و تقویت انگیزه یادگیری دانش‌آموزان در آموزش مجازی، ایجاد فضای شاد آموزش در دوران کرونا، تقویت حس خودآموزی در دانش‌آموزان، جذاب کردن کلاس درس و نیز افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فرایندهای یاددهی-

یادگیری از مهم‌ترین تجارب تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی برای معلمان دوره اول ابتدایی در دوره پاندومی کووید ۱۹ بود. دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی در حالی نخستین تجربه یادگیری رسمی خود را آغاز کردند که کل کشورهای دنیا و من جمله کشور ایران درگیر پاندومی کرونا شد (۲۰۱۹-۲۰۲۲) و به ناچار برای جلوگیری از شیوع گسترده ویروس، تصمیم‌گیری چه در سطح جهانی و چه در سطح کشور بر ادامه آموزش‌های رسمی کشور بر اساس آموزش‌های غیرحضوری به صورت آنلاین یا آفلاین و در بستر فضای مجازی تأکید شد. عمده‌ترین چالش پیش‌روی نظام آموزشی چه در سطح کلان و چه در سطح خرد، حفظ انگیزه و سطح کمی و کیفی آموزش در مقایسه با آموزش حضوری بود. از یکسو چالش‌های زیرساختی اعم از شبکه اینترنت پر سرعت، نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای متناسب و با کیفیت و از سوی دیگر توانایی و صلاحیت‌های معلمان در استفاده از این ابزارها در راستای برگزاری با کیفیت کلاس‌های درس، مشکلات و مسائل مهمی بودند که از زمان شیوع آغازین ویروس کرونا تا به امروز (نزدیک به دو سال) پیش‌روی تصمیم‌گیرندگان و مسئولان آموزشی کشور است. از آنجا که تمرکز این پژوهش به بعد دوم این چالش‌ها، یعنی صلاحیت و شایستگی معلمان و به‌طور خاص معلمان پایه اول ابتدایی است، حساسیت ویژه‌ای در به تصویر کشیدن رویدادهای کلاس درس با محوریت تدریس خلاقانه وجود دارد. شناخت انواع روش‌های تدریس خلاقانه، تکنیک‌ها، ابزار و مواد کمک آموزشی، محتوا و اهداف دروس مرتبط با این شیوه‌ها و همچنین انگیزه‌های معلمان در بهره‌گیری از این شیوه‌ها از جمله عناصر مهمی است که در این پژوهش استخراج گردیده است. دغدغه معلمان پایه اول ابتدایی برای حفظ و تقویت انگیزه یادگیری دانش‌آموزان در آموزش مجازی، ایجاد فضای شاد آموزش در دوران کرونا، تقویت حس خودآموزی در دانش‌آموزان، جذاب کردن کلاس درس و نیز افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فرایندهای یاددهی-یادگیری از مهم‌ترین عواملی است که موجب شده علیرغم مشکلات و چالش‌های استفاده و بهره‌گیری از روش تدریس خلاقانه معلمان این پایه تحصیلی باز هم در تلاش حداکثری خود، کمر همت بسته و از انواع روش‌های خلاقانه برای بالا بردن کیفیت یادگیری دانش‌آموزان خود بهره گیرند.

به‌عنوان مثال یکی از معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش حاضر در خصوص استفاده از تکنیک‌های خلاقانه تدریس در کلاس خود این‌چنین نوشته است: "به کمک پاورپوینت تصاویر قصه را آماده می‌کردم و با صدای خودم قصه را روایت می‌کردم و در پایان قصه، دانش‌آموزانم را با نتیجه‌گیری‌هاشون به چالش می‌کشیدم". این اقدام خلاقانه و البته هنرمندانه معلم خوش‌ذوق نشان از شایستگی و

صلاحیت این معلم در بهره‌گیری از روش تدریس خلاقانه در بستر نه‌چندان آماده و محیای آموزش مجازی در کشور است. معلم دیگر در متن مصاحبه خود نوشته است: "به‌عنوان مثال در مبحث آمار درس ریاضی از دانش‌آموزان خواسته شد که آمار خاله‌ها، دایی‌ها، عموها و عمه‌های کل کلاس را در بیاورند و در نمودارهایی که یاد گرفتند". بدون شک تفکر معلمان مبنی بر ارزش قائل شدن به تفکر خلاق کودکان در حین اجرای فعالیت‌های کلاسی و ایجاد فضایی تعاملی و خلاقانه با استفاده از روش‌های گوناگون مانند شیوه‌های مبتنی بر هنر، انجام فعالیت‌های یکپارچه و در نظر گرفتن زمان منعطف (کرافت، کرمین، هی و کلک^۱، ۲۰۱۴) در بستر آموزش‌های مجازی، از مهم‌ترین عوامل توسعه و تقویت تفکر خلاق کودکان است.

بکارگیری عناصر تدریس خلاقانه متناسب با محتوا و اهداف دروس از مهم‌ترین عوامل در افزایش کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری، به‌ویژه برای کودکان و در دوره ابتدایی است. از یکسو تجربه نمودن یک سیستم آموزشی جذاب برای سال اولی‌ها و ترغیب آنان برای ماندن در سیستم آموزش در سال‌های پیش‌رو و از سوی دیگر افزایش کیفیت عملکرد یادگیری دانش‌آموزان و غنی‌سازی تجارب یادگیری آنان برای تثبیت آنچه آموخته‌اند در گذر زمان و به شکلی پایدار از مهم‌ترین دستاوردهای اجرای صحیح و کامل تدریس خلاقانه در کلاس درس است. اما مسلماً برای چنین فعالیتی نیاز به بستر و امکانات لازم است که در تحلیل نتایج سؤال دوم پژوهش، در ادامه به آن پرداخته شده است. در جمع‌بندی نتایج سؤال دوم پژوهش: معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های خلاق تدریس در فضای مجازی چه مشکلاتی را تجربه کرده‌اند؟ پنج مفهوم (۱) ضعف نرم‌افزاری، (۲) کاهش تعاملات، (۳) کمبود امکانات، (۴) عدم همکاری اولیاء و (۵) ضعف ساختاری استخراج گردید. مصادیقی چون عدم امکان تشکیل گروه در نرم‌افزار شاد، کیفیت پایین فیلم‌ها و عکس‌های ارسالی، سرعت پایین نرم‌افزار در آپلود و دانلود اطلاعات در بخش نرم‌افزاری و نیز عدم ارتباط نزدیک دانش‌آموزان با یکدیگر، عدم ارتباط نزدیک دانش‌آموزان با معلم، کاهش امکان حضور فیزیکی دانش‌آموز در بعد عاطفی و نیز کمبود امکانات سخت‌افزاری دانش‌آموزان، کمبود ابزار و وسایل یادگیری در منزل دانش‌آموزان در بعد کمبود امکانات و از سوی دیگر عدم همکاری اولیاء با معلم، عدم همکاری اولیاء با دانش‌آموز در ارتباط با عدم همکاری اولیاء و در نهایت تعداد بالای دانش‌آموزان، زمان محدود کلاس درس و قوانین متغیر و

1. Craft, Cremin, Hay, Clack

نامشخص در بعد ساختاری، از جمله مهم‌ترین و جدی‌ترین مشکلات معلم برای تدریس خلاقانه در بستر آموزش مجازی بود. این یافته‌ها با مطالعات محمدی و همکاران (۱۳۹۹)؛ محمدی مهر و محمدی آذر (۱۳۹۹)؛ میرزایی و بسامی (۱۳۹۹) همخوانی داشت.

مطابق آنچه ژانگ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیق خود بدست آورده‌اند، ضعف ساختاری و عدم بکارگیری استراتژی‌های خلاق توسط مدیران مدارس خود یکی از عوامل مهم در بکارگیری شیوه‌های خلاق تدریس توسط معلمان است. همان‌طور که در نتایج این تحقیق نیز آمده است موارد مهمی چون ضعف ساختاری، نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و کمبود امکانات و وسایل در آموزش مجازی، امکان و فرصت بهره‌گیری معلمان از شیوه‌ها و تکنیک‌های تدریس خلاقانه را با مشکل جدی روبه‌رو ساخته است.

معرفی نرم‌افزار شاد به‌عنوان تنها پلتفرم رسمی کشور برای آموزش در دوره‌های تحصیلی، بدون لحاظ نمودن امکانات و قابلیت‌های لازم، نه‌تنها امکانی برای شیوه‌های خلاق تدریس فراهم نمی‌کرد، بلکه گاهی امکان برگزاری یک کلاس ساده را نیز دچار مشکل می‌کرد. مشکلاتی چون عدم امکان تشکیل گروه در نرم‌افزار شاد، کیفیت پایین فیلم‌ها و تصاویر ارسالی، سرعت پایین نرم‌افزار در آپلود و دانلود اطلاعات، تنها بخشی از این مشکلات و مسائل بود. در این بین زمان زیادی صرف شد تا نسخه جدیدی از نرم‌افزار شاد به‌روزرسانی شده و برخی از مشکلات عمده آن حل‌وفصل گردد. لذا فرصت اندکی از زمان شیوع کرونا تا به امروز در اختیار معلمان قرار گرفته تا بتوانند رویدادهای تدریس خلاقانه در کلاس درس خود داشته باشند. از سوی دیگر مجهز نبودن بسیاری از خانواده‌ها به گوشی هوشمند، تبلت و یا لپ‌تاپ به‌عنوان اصلی‌ترین ابزار آموزش مجازی، مشکل بزرگ دیگری بود که بسیاری از معلمان برای ارتباط با دانش‌آموزان خود، به آن دست به گریبان بودند.

یک تدریس خلاق نیازمند نرم‌افزار یا پلتفرمی است که آیکون‌های مختلف و متنوعی برای پیاده‌سازی این نوع روش تدریس داشته باشد، از سوی دیگر مخاطبان این شیوه تدریس که همان دانش‌آموزان هستند می‌بایست از امکانات اولیه آموزش مجازی از جمله گوشی هوشمند یا تبلت و لپ‌تاپ برخوردار باشند و در ادامه نیز برخی وسایل اعم از طبیعی (به‌عنوان مثال گل و گیاه) و یا اسباب‌بازی برای انجام برخی از تجارب یادگیری که بر مبنای یک تدریس خلاقانه بنا شده است، داشته باشند. در این بین یکی دیگر از مشکلاتی که اکثریت قریب به اتفاق معلمان به آن اذعان داشتند، عدم همکاری اولیا، با معلمان در فرایند تدریس بوده است. معلمان برای تکمیل تدریس خود

و همچنین انجام فعالیت‌های خلاق مرتبط با درس نیازمند همکاری اعضای از خانواده هستند که از نزدیک و به‌طور فیزیکی با دانش‌آموز در ارتباط باشند، تا بتوانند برای بکارگیری برخی از روش‌های خلاق تدریس که بعضاً نیازمند وسایل و ملزومات معمولی نظیر قطعاتی از اسباب‌بازی‌ها، دانه‌ها و حبوبات و یا ابزارها و وسایل مختلف موجود در منزل است، دانش‌آموزان را یاری و همراهی کنند. لذا همکاری آنان در بهره‌گیری معلم از تکنیک‌ها و روش‌های تدریس خلاقانه نقش تعیین‌کننده دارد و عدم این همکاری زمینه‌ساز مشکلات متعددی بوده است.

از سوی دیگر معلمان شرکت‌کننده در پژوهش اذعان داشتند بکارگیری روش‌های تدریس خلاقانه برای یک کلاس درسی که بیش از سی نفر دانش‌آموز دارد، با این زمان محدودی که در اختیار معلم است، عملاً غیرممکن می‌باشد. "در کلاس درس ۳۶ دانش‌آموز داشتم و عملاً گاهی امکان انجام برخی تکنیک‌های تدریس خلاق در کلاس وجود نداشت چرا که پیگیری و به سرانجام رساندن تکالیف محوله آن‌ها امکان‌پذیر نبود"، "زمان‌بندی کلاس‌ها با آموزش مجازی منطبق نبود و در بسیاری از مباحث با کمبود زمان مواجه بودیم و ابتدا امکان استفاده از روش تدریس خلاق در برخی از دروس و مباحث فراهم نبود"، این‌ها بخشی از اظهارات معلمان در ارتباط با مشکلات ساختاری است که در این دو سال تحصیلی، گریبان‌گیر معلمان برای بهره‌گیری از روش تدریس خلاقانه در آموزش مجازی بوده است. در تحلیل سؤال سوم پژوهش: دستاوردهای معلمان دوره اول ابتدایی در به‌کارگیری شیوه‌های تدریس خلاق در آموزش مجازی چه بوده است؟ دو مفهوم عمده (۱) افزایش فعالیت دانش‌آموزان و (۲) تسهیل یادگیری استخراج گردید. مصادیقی چون حضور به موقع، فعال بودن، تلاش و پشتکار، افزایش سرعت یادگیری، بالا بردن انگیزه یادگیری و نیز استمرار و پایداری یادگیری از جمله مهم‌ترین و بارزترین پیامدهای استفاده هر چند محدود معلمان از روش‌های تدریس خلاقانه در کلاس درس بود. این نتایج با مطالعات لیگسا (۲۰۱۹)؛ محمدی و همکاران (۱۳۹۹)؛ رسولی و همکاران (۱۳۹۷) همخوانی داشت.

همان‌طور که پیش‌تر در پاسخ به سؤال اول پژوهش نیز بدان اشاره شد، از مهم‌ترین انگیزه معلمان برای بهره‌گیری از روش تدریس خلاقانه علی‌رغم مشکلات و چالش‌های اساسی پیش‌روی آنان، حفظ انگیزه و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان در سیستم آموزش مجازی بود. عاملی که به روشنی در پیامدهای استفاده از این نوع روش تدریس مشهود است. تکنیک‌هایی چون قصه‌خوانی، فعالیت‌های هنری و کاردستی، گردش علمی در خانه و غیره تنها بخشی از فعالیت‌ها و تجارب جذاب یادگیری

است که کودکان پایه اول ابتدایی را ترغیب به حضور به موقع در کلاس درس هر چند از راه دور و با کیفیت پایین نرم افزار شاد می کرده است. امکان انجام کارگروهی و دوست‌یابی و برقراری تعامل، هر چند به شیوه مجازی و از راه دور، یکی دیگر از عناصر تدریس خلاقانه است که در حفظ روحیه شاد و آموزش تعاملات سازنده با دیگران نقش مهم و مؤثری ایفا کرده است.

روش‌ها و تکنیک تدریس خلاقانه هر چند با توجه به محدودیت‌ها و مشکلات اجرایی که پیش‌تر به آن‌ها اشاره کردیم، امری دشوار برای معلمان است اما همان‌طور که ذکر کردیم اجرای این نوع شیوه تدریس در نهایت موجب تسهیل یادگیری و افزایش کیفیت فرایندهای یاددهی-یادگیری می‌گردد. به‌عنوان مثال معلمان در اظهارات خود چنین نوشتند: "هر زمان که دانش‌آموز درگیری یادگیری همیشه و مسئولیت یادگیری را به عهده می‌گیرد به‌ویژه در زمان ایفای نقش، باعث میشه تا اون یادگیری در زندگی دانش‌آموزان جریان پیدا کنه و عمیق بشه"، "مواردی که از دانش‌آموزانم به‌عنوان تکلیف درسی می‌خواستم به‌گونه‌ای بود که انگیزه اون‌ها رو برای یادگیری بالا می‌برد جوری که کاملاً با یادگیری درگیری می‌شدند و برای انجام تکالیف وقت صرف می‌کردند".

بدون شک بهره‌گیری از تدریس خلاقانه چه در آموزش حضوری و چه در آموزش مجازی در غنی‌سازی یادگیری و استمرار آن در گذر زمان نقش مؤثری دارد اما آنچه در این دوره پاندمی کرونا بسیار حائز اهمیت است، ایجاد یک دیدگاه و نگرش مثبت در کلاس‌های اولی‌ها نسبت به سیستم آموزش رسمی و نهادینه کردن عناصر مهمی چون درگیر شدن در فرایند یادگیری، تجارب یادگیری جذاب، تمرین و توسعه مشارکت و همکاری و کار تیمی و پیوند میان اهداف و محتوای آموزشی با واقعیت‌ها و موضوعات روزمره زندگی است. لذا بر اساس یافته‌های پژوهش، به مدیران و برنامه‌ریزان و معلمان در حوزه آموزش ابتدایی پیشنهاد می‌گردد:

- مسئولان آموزشی تلاش نمایند تا کلاس‌ها و آموزش ضمن خدمت با محوریت آشنایی معلمان با امکانات، شیوه‌ها و تکنیک‌های خلاق تدریس در بستر فضای مجازی به‌صورت آنلاین یا آفلاین برگزار گردد؛

به مدیران مدارس پیشنهاد می‌شود تا با توسعه رهبری خلاقانه خود، شرایط مناسبی را برای خلاقیت فردی و تیمی معلمان مدارس در جهت پرورش خلاقیت دانش‌آموزان و به‌کارگیری روش‌های تدریس خلاق بوجود آورند.

سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی تدابیری را اتخاذ نمایند تا مدارس و معلمان را به سمتی سوق دهند که از تجارب مؤثر و خلاقانه خود در زمان کرونا که مبتنی بر استفاده از نرم‌افزارهای تعاملی بوده، در دوران پساکرونا نیز علاوه بر آموزش‌های حضوری از شیوه‌ها و امکانات خلاقانه فضای مجازی به‌صورت ترکیبی استفاده نمایند.

تدابیری اتخاذ شود تا پلت فرم‌های متناسب با تدریس خلاقانه با امکانات متنوع برای آموزش، پشتیبانی، تقویت و آموزش‌های مکمل دوره ابتدایی طراحی گردد؛

- ترغیب معلمان به استفاده از ابزارهای چندرسانه‌ای در تولید محتوای آموزشی جذاب که باعث ترغیب و توجه بیشتر دانش آموزان نسبت به مطالب درسی و آموزشی گردد. همچنین از رسانه‌های مختلف مانند متن، طراحی، گرافیک، عکس، صدا، ویدئو، انیمیشن و غیره در کنار یکدیگر جهت انتقال بهتر پیام بهره‌گیری شود. بر اساس دستاوردهای این تحقیق به معلمان توصیه می‌شود از شیوه‌های خلاقانه‌ای نظیر تماس تصویری گروهی جهت افزایش تعامل مجازی بین معلم و دانش‌آموزان، پرسش و پاسخ‌های گروهی، تبادل نظرات و بحث‌های مرتبط درسی، رفع اشکال مباحث درسی، ارائه مطالب درسی توسط دانش آموزان استفاده شود همچنین برگزاری تورهای گردشگری مجازی با استفاده از امکانات مبتنی بر وب که با کمترین محدودیت زمانی و مکانی قابل اجرا است؛ برگزاری بازی‌های آموزشی مجازی که دانش آموزان به‌صورت آنلاین یا آفلاین در آن شرکت نمایند و ترتیب دادن مباحثه‌های مجازی با استفاده از طراحی تالارهای گفتگو و غیره از جمله تجارب تدریس خلاق می‌توانند باشند.

ملاحظات اخلاقی

در فرآیند انجام و اجرای پژوهش حاضر، اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با پژوهش رعایت شده است.

حامی مالی

کلیه هزینه‌های پژوهش حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شده است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است. این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده و صرفاً جهت بررسی و چاپ به فصلنامه تدریس پژوهی ارسال شده است.

منابع

- آقا زاده، محرم (۱۳۹۸). *راهنمای روش های نوین تدریس (بر پایه پژوهش های مغز محور، ساخت گرایي یادگیری از طریق همیاری، فراشناخت و ...)*. تهران: نشر آبیژن.
- بافقی، علیرضا و بفرزویی، فرشاد (۱۳۹۷). بررسی و شناسایی نشانگرهای حرفه ای در آموزش و تدریس از نقطه نظر دانش آموزان. فصلنامه اخلاق در علوم فناوری، ۶ (۴): ۸-۱.
- دلاور، سمیرا و قربانی، محمد (۱۳۹۰). نقش آموزش مجازی در یادگیری خلاق دانشجویان از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه های شهرستان بجنورد. *مجله دانشگاه آزاد بجنورد*، ۶، ۲۷-۱۷.
- چراغ چشم، عباس (۱۴۰۰). بررسی تاثیر شیوه های تدریس مبتنی بر تکنیک های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش آموزان، *تربیت اسلامی* « ۳ (۵): ۳۵-۲۰.
- شفیعی سروستانی، مریم و صفری سهل آبادی، مریم، (۱۳۹۹). *بررسی نقش آموزش مجازی معلمان در پی شیوع ویروس کرونا، اولین کنفرانس ملی پژوهش های کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت، میناب*.
- حاجی، جمال؛ محمدی مهر، مژگان و محمدی آذر حدیقه (۱۴۰۰). بازنمایی مشکلات آموزش در فضای مجازی با استفاده از برنامه شاد در دوره پاندمی کرونا. *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی* ۳ (۴۳)، ۱۷۴-۱۵۳.
- حسینی، افضل السادات (۱۳۹۸). *یادگیری خلاق، کلاس خلاق: شیوه های عملی در پرورش خلاقیت، تهران: منادی تربیت*
- حسینی، فصل السادات؛ محمدزاده، سیده زهره (۱۳۹۵). اثربخشی برنامه آموزش خلاقیت در قالب فعالیت های هنری بر رشد خلاقیت دانش آموزان، *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۶ (۲۱): ۱۲۳-۱۰۹.
- حرمتی، حسن؛ محمودی، فیروز و فتحی آذر، اسکندر (۱۳۹۴). *بررسی عوامل مؤثر بر تدریس خلاق معلمان استان آذربایجان شرقی*، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز
- فیروزفر، ایرج و عالی شیرمرد، عبدالله (۱۳۹۵). *نگاهی به آموزش مجازی در نظام آموزشی ایران*. *مجله مدیریت فراگیر*، ۲ (۲)، ۱۲۵-۱۱۵.
- قربان پور، صدف و دانشمند، مریم و صادقی، سهراب، (۱۴۰۰). *بررسی میزان استفاده معلمان از روش های خلاقانه در تدریس مجازی*، دوازدهمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و

اجتماعی، بابل

عزیزی زینب و حسینی نژاد حسین (۱۴۰۰). فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدار شناسانه. *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۲، ۲، (۴۶)، ۱۷۳-۱۵۳.

مهری نژاد، سیدابوالقاسم و شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۴). *بررسی اثربخشی تدریس به شیوه حل مسئله و ارزشیابی بر اساس شاخص‌های پژوهشگرانه در پرورش روحیه پژوهشگری*. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۱۴ (۴)، ۳۷-۹.

نیکجو، زهرا؛ پارسا، بهمن؛ یاری، سیده فاطمه و جمالیان زاده، سید برزو (۱۳۹۹). *نقش معلم ابتدایی در آموزش و پرورش، ششمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران*، تهران

Aliyyah, R. R., Rachmadtullah, R., Samsudin, A., Syaodih, E., Nurtanto, M., & Tambunan, A. R. S. (2020). The perceptions of primary school teachers of online learning during the COVID-19 pandemic period: A case study in Indonesia. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 7(2), 90-109.

Ashikin Izhar, Nurul, Al-dheleai, Yahya, & Si Na, Kew (2021). Teaching in the Time of Covid-19: The Challenges Faced By Teachers in Initiating Online Class Sessions. *international of academic research in business and social sciences*, 11(2), 1294-1306.

Bates, T., & Poole, G. (2008). *Effective teaching with technology in higher education*. San Francisco: Jossey-Bass.

Craft, A., Cremin, T., Hay, P., & Clack, J. (2014). Creative primary schools: developing and maintaining pedagogy for creativity. *Ethnography and Education*, 9(1), 16-34.

Gibson, R. (2010). The art of creative teaching: implications for higher education. *Teaching in Higher Education*, 15 (5), 607-613.

Guri-Rosenblit, S. (2005). Distance education and E-learning: Not the same thing. *Higher Education*, 49(1), 467-493.

Hou, C., Chen, J., Zhou, Y., Hua, L., Yuan, J., He, S., et al. (2020). The effectiveness of

Quarantine of Wuhan city against the Corona Virus Disease 2019 (COVID-19): A well-mixed SEIR model analysis. *Journal of Medical Virology*, 92(7), 841-848

- Henriksen, D., & Mishra, P. (2015). Learning from creative teachers. *Educational Leadership*, 70, 1-10.
- Hicks, T. (2020). Critical, creative, and compassionate: Teaching English in an era of COVID-19. 2020. 8-12.
- Leighsa, S. (2019). Creative and innovative online teaching strategies: Facilitation for active participation. *Journal of Educators Online*, 16(2), 1-10.
- Morris, S., Snell, S. A., & Wright, P. (2009). A Resource-Based View Of International Human Resources: Toward A Framework of Integrative and Creative Capabilities.
- Reilly, R. C., Lilly, F., Bramwell, G., & Kronish, N. (2011). A synthesis of research concerning creative teachers in a Canadian context. *Teaching and Teacher Education*, 27 (3), 533-542
- Rimmer, Abi. (2020). Covid-19: Health Education England shares advice for trainees. *BMJ*: first published as 10.1136/bmj.m1635 on 24 April 2020, <https://doi.org/10.1136/bmj.m1635> .
- Smith, D. (2012). Supporting new teacher development using narrative-based professional Learning. *Reflective Practice*, 13(1), 149- 165. University Pres Schiavio, A., Biasutti, M., & philippe, R.A. (2021). Creative pedagogies in the time o pandemic: a case study with conservatory students.
- Tella, A., & Vries, D. (2001). Teacher Variables as Predictors of Academic Achievement of Primary School Pupils Mathematics. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 17-33.
- Vijayan, Ranjit. (2021). Teaching and Learning during the COVID-19 Pandemic: A Topic Modeling Study. *Education sciences*, 11, 347. <https://doi.org/10.3390/educsc>
- Zhang, Q., Siribanpitak, P., & Charoenkul, N. (2020). Creative leadership strategies for primary school principals to promote teachers' creativity in Guangxi, China. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 41(2), 275-281.